

DISPUTA

A Z O L V A S Ó J O G Á N

Amíg a levelezés Farkas Nándor és Olajos Mihály között folyt, nem találhattunk benne semmi rosszat vagy éppen sértőt, mert ha nem is egyeztünk az egyik vagy a másik elvtársunk érvelésével, vagy ha volt is megjegyzésünk érvelésük technikájára vonatkozólag, vitájuk nem sértette emberi méltóságunkat.

Most, hogy Varga László is „megírta levelét” és a Híd szerkesztősége most sem volt túlságosan rátarti, amennyiben leköszölte a levelet, hisszük, hogy az átlagolvasó nem tudja leküzdeni a megbotránkozás és sértődöttség érzését.

A Híd szerkesztőbizottságát ezúttal talán az a szempont vezette, hogy nem szabad a még csak rügyező disputát megnyesni, még akkor sem, ha olyan kéziratról van szó, amilyent a Híd nem fog közölni, ha majd a hajtás kiterébélyesedik. Nehéz tehát pálcát törni a szerkesztőség eljárása felett.

Farkas Nándor a 7 Napban közölt cikkében világosan kifejtette nézeteit, amely röviden talán így fogalmazható meg:

A negyvennyolcas magyar forradalom burzsoá-demokratikus forradalom volt, azaz a köznemesség harca a főúri osztály ellen.

A modern proletariátusnak nincs mit adóznia a burzsoá demokratikus forradalmak emlékének.

A jugoszláviai magyar dolgozóknak nem szabad (nem a hatóságok miatt) megemlékezniök az 1848-as forradalomról vagy megünnepelniök azt, annál is inkább, mert a forradalom hivatalos vezetősége súlyos hibákat követett el, különösen a nemzetiségekkel szemben.

A továbbiakban Farkas elhallgatja negyvennyolc szabadságharcos jellegét és kizárólag forradalomnak minősíti és pedig olyan forradalomnak, amelynek célkitűzései ma már, különösen Jugoszláviában, nem időszerűek. Aki tehát a negyvennyolcas forradalom hagyományait ápolja, az okvetlen a sovinizmus és a nemzeti elzárkózás útjára lép, a népek egységét bontja.

Olajos nem egyezik Farkas nézeteivel. Ezeket állítja:

A magyar negyvennyolc nemcsak forradalom volt, hanem szabadságharc is, mint ahogy az 1941—1945-ös jugoszláviai népfelszabadító háború sem csak nemzeti szabadságharc volt, hanem szocialista, proletárforradalom is. Polgári demokratikus forradalom volt 1848, mert a feudalizmust alapjaiban ingatta meg és mert jakobinus elemek (Petőfi, Táncsics, a márciusi ifjúság, Pest népe stb.) kimagasló szerepet játszottak benne, ha befolyásuk nem is eléggé érvényesült; ugyanakkor azonban nemzeti szabadságharc is volt, mert a forradalmi mozgásba hozott magyar tömegek *idegen betolakodók*: osztrák, orosz, horvát seregek ellen harcoltak és védelmezték a forradalmat és honukat. Ha

Horthyék el akarták hallgatni negyvennyolc forradalmi jellegét, osztályharcos tartalmát és csak nemzeti szabadságharcról beszéltek, az még nem jelenti azt, hogy most a marxistáknak az ellenkező végletbe kell esniök és — ellentétben a történelmi valósággal — csak az osztályharcot kell tudomásul venniök. — Nemzeti romantika nélkül nincs nemzeti szabadságharc és a nemzeti romantika pozitív, forradalmi mozgósító szerepet játszik az ilyen harcban. Nem lehet tehát a nemzeti romantikát már eleve reakciós felépítménynek nevezni.

Negyvennyolc tehát kimagasló helyet foglal el a magyar nép haladó, forradalmi hagyományaiban és ahol a magyar tömegek lelkében még él ilyen hagyomány, ott nem kell elnyomni, hanem odahatni, hogy minél jobban megtisztuljon a horthysta és a még régebbi hamisításoktól és tiszta forradalmi, plebejus tartalmával növelje a magyar dolgozók harcoss és alkotó lendületét és önbizalmát az új szocialista társadalom építésében itt, a szocialista Jugoszláviában, a testvérnépekkel karöltve és szoros egységben velük.

Olajos a továbbiakban hangsúlyozza, hogy ahol a negyvennyolcas hagyomány már nem él, ahol nincs érdeklődés negyvennyolc iránt, ott nem is szükséges élesztgetni, mert nem arról van szó, hogy március 15-ből pirosbetűs ünnepet csináljunk. Ilyen ünnepeink a köztársaság napja, május elseje és a szerbiai felkelés napja — július 7. Ezek azok az ünnepek, amelyeknek minél nagyobb szabású megünneplését szorgalmaznunk kell. Negyvennyolc, a tizenkilences kommün, a vajdasági szocialista munkásmozgalom pozitív tradíciói azonban szintén hozzájárulhatnak a forradalmi, *ma* tehát *szocialista* öntudat és lendület fokozásához.

Ennyit, sem többet, sem kevesebbet nem állítanak Farkas N. és Olajos M. 1848 mai méltatásának kérdéséről a vajdasági politikai gyakorlat szempontjából.

Az olvasó ugyan kissé furcsának találja azt a kitétel például, ahol Farkas N. azt állítja, hogy aki az 1848-as megemlékezést szorgalmazza, az evvel politikai tőkét akar kovácsolni magának, vagy pedig horthysta, nemzetieskedő sovén hátsó szándékok vezérlik. Van ebben egy kis megbélyegző hangneme is, egy kicsi abból az ellentmondást nem tűrő beállítottságból, hogy „megengedem, hogy vitába szállj velem, de előre tudom, ki vagy...!” Farkas eljárása mégsem megbotránkoztató, mert ez nála stílus kérdése. Ő ugyanis előbb nyíltan kiállt téziseivel, azok legnagyobb részét világosak (tekintet nélkül arra, hogy a tudomány tisztító tüzeben megállják-e helyüket) és határozottak, nem személyeskedők, hanem elvi álláspontot tükröznek. És ha Farkas, miután lezögezte nézeteit, ifjúi hévvel nekiront minden esetleges ellenérvelőnek, akkor az nála nyilván temperamentum kérdése, annál is inkább, mert értesülésünk szerint cikkét ő csak nevével írta alá, míg funkciójának megjelölése a 7 Nap szerkesztőjének túlbuzgalmából került oda, na meg annál is inkább, mert Farkas különös súlyt helyezett a vita folytatására (s ki tudja, talán azért is túlozta el a dolgokat, hogy minél élénkebb reagálást váltson ki).

Farkas cikkét valóban feszült érdeklődéssel olvasta mindenki és azonnal érezte, hogy erre reagálni kell, hogy erre lesz válasz és alig várta a választ.

Erkölcsei szempontból Olajosnak sem lehet semmit a szemére vetni. Azt például semmiesetre sem, hogy észrevételeit levél formájában írta és ezzel elfogadhatóbb keretet adott itt-ott leckéztető stílusának, néha odáig kavatva el magát, hogy Farkasnak sajtóhiba, de inkább felületesség folytán értelmetlen mondataiba értelmet magyaráz. (Lásd, az igazság véka alá rejtéséről szóló mondatot.)

Ezek azonban mind olyan velejárái egy vitairatnak, amelyek nem okvetlen vonják kétségbe a szerző lojalitását. Utóvégre nem is lehet a mondanivalókat sablonokba kényszeríteni, nem lehet normákat szabni, hogy ez így mondandó el, az pedig úgy. Inkább a szertelenség, mint az olyan gondolatfogyasztó publicisztika, ami például a szovjet- és csatlóssajtó hasábjait kitölti!

Talán ott van a különbség az elfogadható és az elfogadhatatlan írás között, hogy a szerzőnek van-e mondanivalója vagy nincs. Ha a szerzőnek csak *szándékai* vannak (például, hogy sértegessen, provokáljon, rágalmazzon, gánccsokodjon, kompromittálja a szó szabad használatát, pöffeszkedjen, hivalkodjon, tudálékoskodjon, behízelegje magát valakinek), de mondanivalója, véleménye, meggyőződése nincs, — akkor nem tarthat igényt arra, hogy meghallgassák, tehát, hogy kinyomtassák írását és a türelmes olvasó kezébe adják. Farkasnak és Olajosnak *volt* mondanivalója.

Varga László cikkében a sértő, a Híd-olvasót sértő legelőször is az, hogy szemelláthatóan el sem olvasta Olajos, illetve Farkas cikkét, vagy ha esetleg el is olvasta, akkor csak futtában, nem pedig úgy, ahogy illik, ha az ember hozzá akar szólni. Nem boncolgatta, tanulmányozta tüzetesen a bírálendő szövegeket, főleg nem a Farkasét, nem készített jegyzeteket, amelyekben tételekre bontotta volna és egymással összevetette volna a két szöveget és később tételről-tételre megdöntötte volna a „ellenfél” állításait és nézeteit. Már pedig komoly és elvszerű vitának, még élőszóban is, de különösen írásban, ez a technikája.

Farkas cikke után, amelyben kategórikusan állást foglal egy bizonyos nézet mellett (ha itt-ott, néhány odavetett jelszóban ki is siklik alaptéziséből) és Olajos levele után, amelyben szintén világosan és még egy félművelt ember számára is érthetően kifejtette saját nézeteit, Varga László cikkében elolvassuk az első, a második, a harmadik oldalt és a negyedik felét és akkor még mindig nem világos előttünk, hogy tulajdonképpen *vitázik-e, kivel* vitázik, milyen *tételek* ellen vitázik és miről akar bennünket meggyőzni.

Vegyük csak sorjába Varga László „tételeit”.

Bevezetőül V. L. megállapítja, hogy az 1848-as események kiértékelésére történt felhívás tárgyaltalan, miután ezek az események már fel vannak mérve nemcsak európai viszonylatban... stb. Hogyan juthatott V. L. erre a megállapításra, amikor még féléve sincs, hogy megjelent Vásza Bogdanov cikke a zágrábi Republika január-februári kettős számában, amelyben homlokegyenest ellenkéző értékelést ad negyvennyolcra, mint Rade Perovics, a Szerb Tudományos Akadémia munkatársa, s jórészt más értékelést mint Engels, vagy mondjuk Zihert; vagy amikor a vajdasági magyar berkekben is van, aki felrója, az „elvtársaknak, hogy azonnal Engelst idézik, ha negyvennyolcra van szó”; és végül amikor még teljes erővel folyik a kutatómunka negyvennyolcra vonatkozóan (például a Szerb Tudományos Akadémiában), úgy hogy nem lehet tudni, kinek van igaza negyvennyolc történelmi kiértékelésében, Engelsnek-e, vagy a posztglosszátoroknak; nagy merészség kell tehát hozzá Bogdanovot vagy Farkast vagy mást, különvéleményeik miatt „kispolgári tévelygőknek” bélyegezni.

Később V. L. rátér, pontosabban: belecsimpaszkodik Olajos sorrendjébe és alig tud megválni ettől a kérdéstől. Olajos cikkének elejére tette az ünneplés kérdését — ergo, világos, hogy milyen hátsó szándékkal indul neki a fejte-

getésnek: ünnepelni, persze hogy ünnepelni! Ha szemügyre vesszük Farkas cikkét (amit V. L. elmulasztott megtenni), mindjárt látjuk, hogy a V. L. által bírált sorrend — először is Farkas sorrendje és természetes, hogy a Farkas cikkét elemező Olajos ugyanezt a sorrendet követi. Ez a sorrend végeredményben helyénvaló is lehet Farkas szempontjából, aki alapján a megemlékezés kérdését vitatja és Olajos szempontjából, aki Farkassal vitázik és V. L. szempontjából is, aki a cikke végén helyesen állapítja meg, hogy az, ami körül a vita folyik, politikai kérdés, nem pedig csak a történészek akadémikus problémája. Na már most, ha a közéletünk gyakorlatában közvetlenül utunkba akadást kérdést első helyre tesszük, avval még igazán nem prejudikáltuk fejtegetésünket (ezt bizonyítja az a tény is, hogy azonos sorrend ellenére, Farkas és Olajos nem jutott azonos álláspontra!), de különben is ki tilthatja meg az írónak, hogy már tanulmánya elején feltüntesse a tézist, amit bizonyítani akar. (Ezzel nem akarom Olajosnak tulajdonítani, hogy ő az ünneplés mellett szállt síkra, hiszen elolvastam levelét és most is itt fekszik előttem.)

Mondókájának sokszor összefüggéstelen csigolyáit V. L. közhelyekkel, néha pedig közhalandzsákkal ragasztgatja össze. Ilyeneket mond: „Nem lenne semmi értelme sem most nagyképűsködni (!) és valamilyen visszavonhatatlan megállapításokra hivatkozni, de ma még (és amíg történelmi igazságot keresünk, addig mindig) a történelmi tanulmányoknak is megvannak az elemi, dialektikus, logikus következményei”. Majd később, valamely keze ügyébe került bölcsészeti folyóirat legutóbbi számából kiragadva és azon frissen közölve velünk, kinyilatkoztatja, hogy „minden fogalom, ítélet vagy következtetés alapjaiban az egyetemes, részleges és különös kölcsönös dialektikus kapcsolatát kell feltárni”. Ezután V. L. úgy tesz (de ezt sem túlnagy ambícióval) mintha az elmondott dialektika az ott következő szövegre vonatkozna. A baj csupán az, hogy az egyszerű földönjáró ember nem tudja felérni ésszel az összefüggést és hogy „hova szeretne kilyukadni a szónok” ezen okos szentenciájával.

Azután, ex cathedra, megállapítja, hogy sem Farkasnak, sem Olajosnak nincs joga feltenni a kérdést, hogy 1848 szabadságharc volt-e vagy forradalom, és pedig azért nincs joga, mert „ennyire leegyszerűsíteni a kérdést nem lehet”. Az ilyen logikai futamok előtt úgy áll az ember, mint a józan polgár egy neoprimitív festmény előtt — megalázva, megszegyenülve, hiszen komoly arccal meginvitálták és elébetártak valamit, amit nem ért meg, pedig az állítólag kifejez valamit.

Tehát „nem lehet” feltenni a kérdést, hogy negyvennyolc szabadságharc volt-e vagy forradalom. Talán azért (bocsánat, ha valamit tévesen belemagyarázok V. L. fejtegetéseibe), mert a mozgalom e két oldala egymástól elválaszthatatlan? Ez esetben viszont nem tudom kivel vitatkozik, mert Olajos ugyanezt állítja (azaz: „1848/49 szabadságharc is volt, meg forradalom is és nem csak egyik vagy csak másik”), már pedig V. L. egyes „téziseiből”, vagy inkább gorombaságaiból, arra lehet következtetni, hogy leginkább Olajossal szeretne vitázni. Ez ellen szól ugyan, hogy néhány igen illusztratív „a hősiesség, az önfeláldozás, a hazaszeretet megnyilvánulásának gyönyörű példái” fűzi Olajos téziseihez. Olajosnak segítségére siet annak bizonyításában (Farkassal szemben) hogy 1848 szabadságharc is volt s közben úgy csinál, mintha haragudna Olajosra — vagy talán haragszik is?

Gyönyörű példája a kotrapontos dialektikának: akivel egyezem, annak nem adok igazat!

Most pedig ilyen exhibíció következik.

Miután V. L. néhány pótlólag felsorolt példával alátámasztotta Olajos szabadságharc-tételét, szemére veti Olajosnak, hogy nem járt el marxista módon, mert elmulasztotta felsorakoztatni a V. L. által felsorolt példákat és így megcsonkította a történelmi valóságot. Ilyen alapon Varga is megcsonkította a tényállást (pedig néhány frázisából az tűnik ki, hogy igényt tart a marxista jelzőre), mert én is fel tudnék hozni néhány olyan mozzanatot a szabadságharcból, ami a magyarok hősiességét vagy harcuk fogyatékoságait illusztrálja, de amit Varga nem mondott el. Igaz, hogy egyúttal én is „csonkítanék”, mert a szomszédom is tud még két szemléltető példát, de a szomszédom szomszédja szintén és így ad infinitum.

A következő féoldalon V. L. bemutatja az osztályerők viszonyát, amit a konzervatív erők túlsúlya jellemez mindvégig. Az igazán forradalmi tényezők, a baloldal nehezen vagy sehogy sem tudja érvényesíteni befolyását, ami a nemzeti egységet lazítja, a parasztságot eltaszítja a forradalomtól stb.

Varga nem von le végső következtetéseket a felsorolt — és itt senki által nem vitatott — történelmi tényekből. Ujból találgatni kell, mit akar mondani. Talán azt, hogy a magyar forradalomban a reakciós erőknek olyan kimagasló volt a szerepük, és oly nagy a súlyuk, vagy pedig az igazi forradalmi törekvések olyannyira nem tudtak érvényesülni, hogy negyvennyolc nem is teremthetett forradalmi hagyományt, aminek ma értéke volna. Ilyen felfogás szerint az elfojtott forradalmi mozgalomnak nincs haladó hagyatékuk. A párizsi kommünt leverték; az 1919-es magyar proletárdiktatúrát megdöntötték belső fogyatékoságai és az antant; a spanyol nép szabadságharcát kudarcba fullasztotta Moszkva ármánykodása és a fasiszta tengely katonai ereje; az oroszországi októberi szocialista forradalmat elsorvasztotta Sztálin és a bürokrácia ellenforradalma (ami, természetesen, nem gátolta Gyilasz elvtársat, hogy a VI. kongresszuson lelkes szavakban méltassa az orosz proletariátus hősiességét és tetteit a Lenin-vezette forradalomban és hogy a jugoszláviai kommunistákban a lenini zászló méltó továbbhordozóit lássa). A felsorolt forradalmak, ha nem is diadalmaskodott bennük, vagy nem véglegesen diadalmaskodott bennük a következetes forradalmiság, ha el is buktak, vajjon nem gyarapították-e a népek, a munkásosztály forradalmi fegyvertárát? Heine és költészete akkor is nagy marad és a forradalom örök tűzfészke Németországban, ha a negyvennyolcas forradalom Berlinben nem is az ő eszméinek jegyében játszódott le. Helyezheti Varga László Petőfit „oda, ahol a helye” — Petőfi és költészete zászló marad a tömegek kezében és nem kerül múzeumba — ahova ragasztott szakállú dialektika-mesterünk szeretné elraktározni —, mindaddig, amíg a dolgozó tömegeknek lesznek (a csatatéren, a barrikádokon, a munkástanácsban és a kialakuló kommunákban) forradalmi, új életet építő harcok feladatai.

Eddig a harc a szélmalommal, amelyben Olajos a főmolnár. Ide most egy kis morális intermezzo dukál.

Olajos tehát a főmolnár, de ki a tulajdonos? Ebben a kérdésben Varga László letér a kontrapunktos dialektika porondjáról, fogait vicsoritja és rágalmaz. Ilyeneket mond: Ezért nem juthatott más megállapításra egy ilyen meghatározott érdekeknek (kiemelte Sz. A.) alárendelt fejtegetés sem”. Másutt Révai-tendenciákat gyanúsít bele a vitatárs jellemébe. — Olajos tehát nem igazát, meggyőződését akarta érvekké alátámasztani, nem az általa vélt igazságokat akarta feltárni, hanem fejtegetésével meghatározott érdekek szolgálatába szegődött, fölötte valamilyen „tulajdonos” áll. Az olvasó most csak azt szeretné tudni,

hogy vitatkozunk-e vagy pedig denúciálunk és rágalmazunk? Az olvasót a kérdés fennén érdekli, mert csak az első esetben hajlandó „részt venni”, különben pedig félreáll és csalódottan legyint egyet.

A szélmalomharc itt tehát befejeződik és Varga rátér az elvi kérdésre.

A kérdés most már nem „lokális”, magyar jellegű. (Erre már Olajos is utalt, de nem sikerült kicsikarnia Varga László reagálását.) A kérdés általános érdemű, világ- és országos viszonylatban egyaránt. Olajos megemlítette a francia forradalom emlékét, én igyekszem jugoszláv keretekben maradni, nemcsak azért, mert így a dolgok közelebb állnak hozzánk, hanem azért is, mert itt már megnyilvánult, tehát kialakult a mi politikai vezetőségünknek egy bizonyos nézete, amely politikai életünkben gyakorlati igazolást is nyert.

Távol áll tőlem a gondolat, hogy a jugoszláv vezetőség nézete azért volna helyes, mert hát vezetőség, vagy azért, mert Olajos is hasonló nézeten van és ő igen szépen tudja magát kifejezni; azt sem állítom, hogy Farkas, illetve Varga azért van helytelen nézeten, mert álláspontjuk ellenkezik a vezetőség nézetével és mert ők nehezebben tudják magukat kifejezni. Nem. Az igazság csak meggyőző, tehát tárgyilagos érvekből táplálkozik és előbb vagy utóbb megtalálja a világos kifejezés módját. Nem mindig a szép szó az igazi szó, tehát Olajosnak sem biztos az ügye s az ellenkező véleményen levőknek nem szabad csüggedniök.

Az első nézet:

Az a társadalmi osztály, amely a történelem egy szakaszán át a haladás hordozója, kizárólagos örököse mindazoknak a progresszív hagyományoknak, amelyeket haladó törekvések és mozgalmak teremtettek meg a múltban. Amikor egy osztály vagy az általa vezetett nép világviszonylatban is élenjár a történelmi fejlődés szempontjából, akkor nemcsak a nemzeti hagyományok hordozója, hanem az egész emberiség forradalmi vívmányainak is örököse. Vonatkozik ez például a feltörő polgárságra, de még inkább a proletariátusra, amelynek kebelében nem tenyészik új, antagonisztikus osztály csírája és így mentes az olyan belső ellentmondásoktól, amelyek a polgárságot már a kezdet kezdetén gátolták haladó hivatásának következetes gyakorlásában.

Ha az elmondottak vonatkoznak a proletariátusra általában, akkor Jugoszlávia dolgozóira különösen vonatkoznak, mert ők élenjárnak az emberi és nemzeti szabadságjogokért folyó harcban, a szocializmus és mindazon elvek és eszmények megvalósításában, amelyekért az antik világ és a polgári megújhódás legjobbjai egyaránt sikraszálltak.

(Akadályokat gördíteni a proletariátus e jogának érvényesítése elé ke-rekkötő cselekedet. Csak aki a valóságtól elrugaskodott, az vonhatja kétségbe az elnyomatás-ellen küzdő vagy már hatalmon lévő és az új társadalmat építő munkásosztály jogát, hogy a termelőeszközök társadalmiasításával párhuzamosan, de azt meg is előzve, saját kizárólagos birtokába és használatába vegye mindazt, ami szép, jó, felemelő és serkentő, s amivel a barbárok, az antik népek, a feudális urak és kolostorok, a reneszánsz polgársága (művészei, harcosai, gondolkodói), az ipari polgárság és forradalmi szövetségei hozzájárultak a meglévő politikai és kultúrhatagatékhöz.

Konkrétan: meg kell többé-kevésbé ünnepélyesen emlékezni az 1804-es szerb felkelésről (a népköztársaság címerében is el kell helyezni „1804”-et), mert az a szerb nép harcos múltjának egyik legszebb fejezete. Igaz, a török feudalizmus elleni harc nem a szocializmus, hanem csak a tőkés gádzállkodás

lehetőségeit, de egyben a nemzeti felszabadulást volt hivatva megteremteni; igaz hogy 1804-nek nem volt Petőfije, Táncsicsa és nem voltak világszabadságos jelszavai, de voltak népi regélői és volt Filip Visnyicse és, mindenekelőtt, hősies, önfeláldozó fegyveres harc volt egy korhadt feudális rendszer és idegen elnyomók uralma ellen, mely tradicionális erejénél fogva igenis hivatva van „egy évszázad multán is” a hatalmon lévő proletariátus forradalmiságát táplálni és növelni — tekintet nélkül arra, hogy 1804. célkitűzései már rég megvalósultak és hazánkban a szerbek „szabadsága és politikai egyenlősége konkrét valóság”. Igaz, hogy 1804-ben a szerb szabadságharcosok a törökök ellen harcoltak, tehát akkor szerbek és törökök (sőt legnagyobb részben boszniai muzulmán szlávok) gyilkolták egymást, ez azonban nem bolygatja meg sem a mai szerbiai szerbek és a boszniai muzulmánok testvéri egységét, sem pedig a jugoszláv népek és a török nép mai barátságát és szövetséges viszonyát. (Ki tudja, nem vesznek-e részt Kemál utódai az 1804-es ünnepségeken? Az máris tény, hogy történeńseink előtt megnyitották a levéltárakat, amelyekben a portától hátramaradt iratokat őrzik.)

Az első nézet:

Rehabilitálni kell Ápiszt és társait, ha nem is voltak a szocializmus hívei, de még a polgári demokráciáé sem (Jugoszlávia népeinek egységét nagyon is másképp gondolták el, mint mi). Mindazonáltal rehabilitálni kell őket, mert egy népellenes, züllött monarchia és korrupt kormányzat áldozatai. Jóllehet a „dole kralj” feliratok rég lekoptak a házfalokról, nem árt néha rávilágítani züllött uralkodók gatzetteire és kimondani versben, prózában vagy egy felújított per legprózaibb ítéletében: „Akasszátok fel a királyokat!” Ha nem szunnyadnának még itt-ott penészes zeg-zugokban karagyorgyevicso, ferencjóska, szentszavás, szentistvános és még ki tudja milyen szent és koronás ábrándok, lappangó veszélyként, mint a flekktifusz víruszai, amelyek ilyenkor békében ki tudja hol telelnek, akkor Gyilas sem kelt volna ki Iszidora Szekulics vagy Dusan Nedelykovics nemzeti miszticizmusa ellen. *Amíg a reakció bitorolni igyekszik a nép harcos multjának hagyománykincsét, addig szakadatlan harcolni kell azért, hogy kiragadjuk a méltatlanok kezéből és a nép kezébe helyezzük mind a sok régi fegyvert, aminek hasznát vehetjük (természetesen az újabb és legújabb fegyverek mellett) és ami az ellenség kezében kárt okozhat úgyünknek.*

Az első nézet:

„A mai nemzedéket csak még nagyobb büszkeség, önbizalom, erő és lendület tölti el, ha arra gondol, hogy harcunk a szocializmusért tulajdonképpen annak, a szabadságért és szebb életért vívott küzdelemnek a folytatása, amelyben haladó elődeink évszázadokon át verítéküket hullatták és életüket áldozták”, tekintet nélkül, hogy jobb munkafeltételekért, politikai szabadságjogokért, a nemzeti függetlenségükért, monarchikuk vagy más zsarnokság ellen küzdöttek-e, időszerű vagy ma már túlhaladott jelszavakkal.

A második nézet:

A proletariátusnak nem lehetnek burzsoá reminiscenciái. Még akkor sem, ha azok polgári demokratikus forradalomból vagy egyéb szabadságharcból erednek. Az abesszin dolgozóknak nincs mit ünnepelniük a feudális raszok és az abszolút uralkodó négus-vezette harc emlékéen, amit Etiópia 1935-ben az olasz fasiszta leigázók ellen folytatott. Mi közülük a mai szerb dolgozóknak Obilicshez és a feudális seregekhez, amelyek Rigómezőn a feudális szerb ál-

lamot védelmezték a török hódítók ellen és mi közülük a mai szerb dolgozóknak Karagyorgyehoz vagy Miloshoz, a monopolista disznókereskedőhöz, a knézekhez és pópákhoz, akik a szerb parasztokat vezették a török zsarnokok elleni harcba, a nemzeti szabadságért és a földért. A szerb paraszt ma szabad és az övé a föld. Talán csak nem fogunk emlékművet emelni a Rigómezőn az 1389-es feudális harcosoknak vagy Karagyorgyét ünnepelni? Az ilyen tradíciók, a „nemzeti romantika ilyen emlőin csüngés ma kizárólag hátratul benünköt, mert a jugoszláv szocialista egyetemességgel szembehelyezi a nagy-szerb eszmét, ami ma előbb-utóbb egy akolba terelheti a szerb dolgozókat a csetnikek és kapitalisták nyugati emigrációjával”. (Az idézeteket Varga cikéből vettük s a szövegén csak annyit változtattunk, hogy a „magyar” szó helyett „szerb”-et írtunk és horthyék stb. helyett csetnikeket stb. írtunk a második nézet általánosabb és világosabb körvonalazása céljából.)

Ergo, nincs 1848. Petőfit a helyére (?) kell rakni, a jugoszláviai magyaroknak nincs szükségük serkentésre saját multukból, nekik *kizárólag* az utóbbi évtized forradalmi tapasztalatából és tanulságaiból kell meríteniök harci és alkotó ösztönzést. (Vagy ha másoknak esetleg szabad hátrább is nyúlni, akkor: quod licet...)

A harmadik nézet:

(Megjegyzés: Ennek a nézetnek a „7 Nap”-ban elindult és a HÍD-ban folytatódó mostani vitánkban szótkapott híve, vagy hirdetője nincs. Ezt a nézetet szóról-szóra vagy csak a sorok között Varga László imputálja másnak és lobogtatja harci trófeaként, amit donquichotte-i csatározásai során a rajtakapott „ellenségétől” zsákmányolt.)

A szocializmushoz a magyarságnak semmi köze (a marxizmushoz igen, mert annak Petőfi az egyetlen forrása). Jugoszláviához pedig csak annyi, hogy az egyetemes magyarság egy része kénytelen együtt élni Vajdaság többi népével, miután Horthy-atyánknak nem sikerült őket a föld színéről lerazziázni, pedig öfömméltóságában megvolt a legjobb szándék, hogy az Újvidéken és Csuronogon megkezdett művet befejezze. Hogy is lenne köze népünknek a szocializmushoz, amikor csak egy kis töredéke él szocialista társadalmi viszonyok közt, míg óriási többségének a többsége a szovjet hadsereg és Rákosi elvtárs jóvoltából az államkapitalizmus és a följajnlásos kényszermunka áldásaiban részesül, míg az óriási többség kisebbsége Venezuela mocsaraiban, argentinai bányákban, Detroitban és Sidneyben szürcsöli a koka-kolat és ugrásrakészen lesi a manhattani kakastollas bárvitézek pillantását, amelyben benne lesz a parancs az általános rohamra a kommunizmus ellen, ami be fog következni abban a minutában, amikor csákós vezéreink legalább annyira kijózanodnak, hogy helyrekorrigált szemük félreérthetetlenül elkacsinthatja a kommandót az új honfoglalásra.

Na már most, a „délvidéki” magyarságnak óvakodnia kell holmi szocialista és munkásmozgalmi hagyományok ápolásától és attól, hogy résztvegyen ilyen jellegű ünnepegeken, különösen pirosbetűs állami ünnepek megünneplésében, mert azok Jugoszlávia népeinek (beleértve az itteni magyarokat is) egységét és harcos, testvéri összefogását jelképezik és fontos szerepet játszanak az ország védelmi erejének fokozásában, ami a várvavárt pillanatban meghiúsíthatja nemzeti többségünknek, jobbanmondva a nyakába telepedni szíveskedett vezetőinek és patrónusainak minden olyan kísérletét, amely a félbemaradt razziák folytatásával kecsegtetne.

A jugoszláviai magyarságnak továbbá nincs mit ünnepelnie a magyar és szerb és a többi vajdasági dolgozónak a tőkés kizsákmányolás ellen vívott közös harcával kapcsolatban, amely harc a múlt század közepe felé bontakozott ki és az első világháború utáni forradalomban és forradalmi mozgalmak idején érte el csúcspontját. Ne ünnepeljen a népfelszabadító háborúval és a szocialista forradalommal kapcsolatban, amelyben Jugoszlávia népei rengeteg vért áldoztak, de amelyben a jugoszláviai magyarság is kivette részét és amely emberhez méltó életkörülményeket teremtett az ország dolgozói számára, a világ dolgozóinak színe előtt pedig követendő és biztató példát.

A magyar dolgozókat kizárólag arra kell mozgósítani, hogy megvalósítsák 1848 nemzeti jelszavait egészen a „tengerre magyar”-ig, a felkellett romantikus érzelés erejével fel kell lobbantani a nemzeti érzés lángját, mely célból mindenáron márciusi Kossuth-ünnepségeket kell rendezni minden magyarlakta faluban, piros-fehér-zöld zászlós felvonulással egybekötve. Ha közben belátjuk, hogy helytelen, sőt vétkes eljárás Marx, Engels, Lenin, Tito, Kardelj, Gyilasz műveiben keresni a marxista gondolatot, akkor eleget tehetünk azon egyetemes magyar kötelezettségünknek is, hogy a negyvennyolcas ünnepségek keretében megtaláljuk a közös hangot nemzetünk Rákosi-vezette többségével is, amennyiben magunkévá tesszük, hogy az 1848-as magyar szabadságharc azért bukkott el, mert a honvédeket angolszász ügynökök félrevetették és meggátolták abban, hogy a kozákokban felismerők testvéreik és felszabadítóik elődeit. A márciusi ünnepségeken fel kell világosítani a magyarságot arra vonatkozóan, hogy Világosnál délszláv ügynökök uszítására rontottak neki honvédeink az orosz hadseregeknek. Tudvaló ugyanis, hogy az oroszok megkísérelték észretéríteni elődeinket és meggyőzni őket az orosz csapatok szabadsághordozó szerepéről, de hasztalan. Nem maradt más hátra, mint erőszakkal fellépni a fasiszták által felbujtatott csöcselékkel szemben (a kelet-berlini események is bizonyítják, mennyire igazuk volt már akkor az oroszoknak!), katonai erővel szétszórni és a vezetőket Aradra szállítani, hogy elnyerjék méltó büntetésüket.

Hogy a márciusi ünnepségek külsőleg is megfeleljenek ennek a szellemnek, nem megvetendő az istenáldd meg után (vagy előtt) elénekelni a cári himnusz és — további rendelkezésig — a felszabadítók mai himnuszát is...

A negyedik nézet — és ezzel be is fejezzük.

Negyedik nézetként bevalljuk, hogy az első nézet alapján véve igen elfogadhatónak tűnik, mert megfelel a történelmi igazságnak (annyira, ameddig eljutottunk annak felderítésében) és megfelel a gyakorlati politika, a szocialista ország- és világepítés követelményeinek is. Hisszük, hogy az 1804-es felkeléssel, meg az impozáns koszovói emlékmű emelésével, a Magyar Szó március 15-iki számaival, a Petőfi-kultusszal, Ilin-dennél, vagy avval, hogy a belgrádi rádió naponta számtalanszor sugározza világnak, hogy „Fel, fel, ti rabjai a földnek”, habár nálunk a föld rabjai már fölszabadultak és az övék a hatalom, vagy avval, ami a történelmi reminiscenciák vonalán még történik, nem esik csorba a szocializmus ügyén, hanem csak szebb holnapunkat, népeink egyenjogúságát és testvériségét mozdítják elő. A szocializmus útjába éppen a második és harmadik nézet gördít akadályokat.

Ebben a bonyolult kérdéskomplexumban mindenesetre igen sok apró, de fontos probléma is felmerül: az ilyen apró problémákból tevődnek azonban össze a nagy nehézségek, amelyekbe politikai és kultúrunkánk ütközik.

Ezért Varga Lászlónak Farkas Nándor elleni kirohanásával kapcsolatban, hogy „célszerű volt-e ekörül nagy port felvernü?” az a meggyőződés-

sünk, hogy Farkasnak feltétlen igaza volt, amikor a kérdést felvetette és vitára hívta fel kultúrunkásainkat. Meggyőződésünk ugyanis, hogy hazánk közéletében, tehát a jugoszláviai magyarság problematikájával kapcsolatban sem létezik egyetlen közérdekű kérdés, lappangó, kiéleződött vagy csak tévedésből meglévőnek vélt probléma, amit nem lehet nyíltan, okosan, becsületesen megvitatni, megbecsülve mások véleményét és *tiszteletben tartva* a más véleményen levők *személyét*. Az olyan jugoszláv hazafiról — legyen az magyar, szerb, vagy szlovén — aki szeretettel viseltetik a szocializmus ügye iránt (másként hogy is lehet hazafi!), aki szívéen hordja népeink boldogulását és a haladás ügyét, föl sem lehet tétélezni, hogy ne lenne fanatikus a igazságnak, hogy ne lenne buzgó kutató, hogy ne virrasztana a gyakorlati és elméleti kérdések felett, hogy kutatva és felderítve, vitatva és tanítva ne működne közre az apró és nagy akadályok elgördítésében, amelyekbe járatlan utunkon nap-nap után beleütközünk.

Vajjon Varga László cikke ilyen szándékról, ilyen szent hitről tanúskodik és ilyen célt szolgál?

Sztáncsics András

A HÍD szerkesztősége közli, hogy 1848 kiértékelésének kérdésében rövidesen értekezlet lesz, történészek bevonásával. Az értekezlet felveti majd a negyvennyolcas forradalom és a szabadságharc összes kérdéseit és vonatkozásait. Mivel mindenkinek módjában lesz véleményét ebben a kérdésben az értekezleten elmondani, a HÍD egyelőre lezárja az 1848-as vitát, azzal, hogy az értekezlet anyagát ebben a kérdésben részletesen kívánja ismertetni.